

Φιλοξενία και κοσμοπολιτισμός

(Ερωτήματα για τον Ζάκ Ντερριντά)

του Βαγγέλη Μπισώρη

Όταν άρχισα να μεταφράζω έσπευσμένα, παραμονές πρωτοχρονιάς του 1996, τὰ δημοσιευμένα στην έφημερίδα *Libération* (28.12.1995) απόσπασμα από τον έπικήδειο που έξεφώνησε ο Ζάκ Ντερριντά για τον Έμμανουέλ Λεβινάς, δέν είχα ακόμη συνειδητοποιήσει ότι ήδη φιλοξενούσα στη διαμονή της μητρικής μου γλώσσας' ένα λόγο που όχι μόνον έκανε λόγο για τη φιλοξενία, αλλά επίσης τιμούσε τη μνήμη ενός φιλοσόφου, για τον όποιο «ή ουσία της γλώσσας είναι φιλία και φιλοξενία»². Τούτη ή αποσπασμαστική έκδοχή δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Αντί* (5. 1. 1996, τχ. 595, σσ. 56-59) και κατόπιν (Ιούνιος 1996) στις εκδόσεις *Άγρα* κυκλοφόρησε ολόκληρος ο έπικήδειος με τον τίτλο *Adieu. Έπικήδειος για τον Emmanuel Lévinas*. Ο έπικήδειος, με τον τίτλο «Adieu», μαζί με τη διάλεξη «Η λέξη της ύποδοχής», «Le mot d'accueil», συναπαρτίζουν το βιβλίο του Ζάκ Ντερριντά *Adieu à Emmanuel Lévinas* που κυκλοφόρησε τον περασμένο Μάρτιο στο Παρίσι και πραγματεύεται την έννοια της φιλοξενίας. Από αυτό το βήμα θα μου επιτρέψετε να ευχαριστήσω τον Ζάκ Ντερριντά για την τιμή που μου έκανε να φιλοξενήσει στη γαλλική έκδοση τις ταπεινές σημειώσεις μου.

Η αναφορά σε αυτά τα δύο κείμενα είναι απαραίτητη και υποχρεωτική, εφόσον έδω όχι μόνον ή θεματική είναι –σχεδόν αποκλειστικά– ή έννοια της φιλοξενίας, αλλά γιατί επίσης γίνεται λόγος και για την πόλη-καταφύγιο (*ville-refuge*)³, έννοια-κλειδί για την ανάπτυξη των ερωτήσεων που προτίθεμαι να υποβάλω στον Ζάκ Ντερριντά. Συνεπώς δέν πρόκειται να ακούσετε μιάν εισήγηση αλλά μιὰ δέσμη ερωτημάτων που αφορούν άμεσα την πολιτική διάσταση της φιλοξενίας, τὰ όποια μάλιστα φρόντισα να τὰ διατυπώσω με τρόπο απροκάλυπτα διαζευτικό, σχεδόν αντιθετικό, χωρίς αποχρώσεις, θά έλεγα αντιντερριντιανό. Θα παρακαλούσα λοιπόν τον Ζάκ Ντερριντά –γνωρίζοντας πολύ καλά πώς αυτή ή χειρονομία μπορεί να εκληφθεί ως μη φιλόξενη, καθότι απαιτητική, να απαντήσει – στο μέτρο του δυνατού φυσικά.

Ο Γάλλος φιλόσοφος Ζάκ Ντερριντά

Τὰ ερωτήματά μου προκύπτουν από την ανάγνωση δύο βιβλίων του Ζάκ Ντερριντά. Το πρώτο κείμενο έχει τον τίτλο *Κοσμοπολίτες όλων των χωρών, ακόμη μία προσπάθεια!*⁴ και προοριζόταν για το πρώτο Συνέδριο των Πόλεων-Καταφυγίων που έγινε στις 21 και 22 Μαρτίου 1996 στο Συμβούλιο της Εύρώπης στο Στρασβούργο, με πρωτοβουλία του Διεθνούς Κοινοβουλίου των Συγγραφέων⁵. (Έπισημαίνω ότι για τις εργασίες της «Τρίτης Συνάντησης» του Διεθνούς Κοινοβουλίου των Συγγραφέων, στο Στρασβούργο, 26, 27 και 28 Μαρτίου 1997, υίοθετήθηκε ο τίτλος του έν λόγω κειμένου του Ντερριντά.)

Το δεύτερο κείμενο, *Το δικαίωμα στη φιλοσοφία από κοσμοπολιτική σκοπιά*, που παραφράζει το γνωστό πόνημα του Κάντ *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* (1784), εκφωνήθηκε στις 23 Μαΐου 1991 σε ένα συνέδριο που έλαβε χώραν υπό την αιγίδα της UNESCO, και δημοσιεύτηκε πρόσφατα, τον περασμένο Σεπτέμβριο⁶. Και στα δύο κείμενα το ζήτημα του κοσμοπολιτισμού είναι κεντρικό.

Σας διαβάσω τις τρεις πρώτες παραγράφους του πρώτου κειμένου:

«Το σχήμα του κοσμοπολιτισμού από ποῦ μᾶς έρχεται; Και τί μέλλει να του συμβεί; Δέν γνωρίζουμε –όπως και το σχήμα του πολίτη του κόσμου– αν ακόμη του έπιφυλάσσεται κάποιο μέλλον. Αναρωτιέται κανείς αν υπάρχει ακόμη, σήμερα, μιὰ θέση που να νομιμοποιεί την αποφασιστική διάκριση των δύο μορφών της Πόλεως [Cité] (“π ό λ ι ς”), δηλαδή της πόλης [Ville] και του κράτους [État]. Αναρωτιέται κανείς αν το Διεθνές Κοινοβούλιο των Συγγραφέων οφείλει ακόμη –όπως φαίνεται να το υποδεικνύει το όνομά του– να έμπνέεται από αυτό που όνομάζεται έδω και είκοσι αιώνες “κοσμοπολιτισμός”. Γιατί τίθεται το ερώτημα: ό κοσμοπολιτισμός είναι υπόθεση όλων των πόλεων ή όλων των κρατών του κόσμου; Τή στιγμή που το “τέλος της πόλης” ήχεί έν είδει έτυμηγορίας, τή στιγμή μιᾶς τόσο κοινής διάγνωσης ή τόσο κοινής πρόγνωσης, πώς μπορεί κανείς να δραματίζεται ακόμη ένα πρωτότυπο καθεστώς για την πόλη, και έν συ-

νεχεία για την πόλη-καταφύγιο, μέσω της ανα-νέωσης του διεθνούς δικαίου στην οποία αποβλέπουμε; Έτσι όπως διατυπώθηκε η ερώτηση, η απάντηση που προσδοκούμε δεν μπορεί να είναι άπλη. Συνεπώς θα έπρεπε να ενεργήσουμε διαφορετικά, προπάντων αν σκεφτούμε –όπως επιχειρώ να το κάνω –ότι ο καταστατικός χάρτης των πόλεων-καταφυγίων ή το Διεθνές Γραφείο των Πόλεων-Καταφυγίων, που εμφανίζονται στο προγραμμα μας, οφείλουν να ανοιχτούν σε κάτι διαφορετικό που θα υπερβαίνει το κοινότοπο κεφάλαιο μιάς σύμβασης στη γραμματολογία του διεθνούς δικαίου και θα είναι μάλλον το τολμηρό κάλεσμα για μια αληθινή καινοτομία στην ιστορία του δικαίου του ασύλου ή του χρέους της φιλοξενίας.

Το όνομα “πόλεις-καταφύγια”, το ξέρουμε, φαίνεται να εγγράφεται με χρυσά γράμματα στον ίδιο τον καταστατικό χάρτη του Διεθνούς Κοινοβουλίου των Συγγραφέων. Από την πρώτη μας συνάντηση κάναμε έκκληση να ανοίξουν ανά τον κόσμο πόλεις-καταφύγια. Αυτό βεβαίως προσομοιάζει, πράγματι, με μια νέα κοσμοπολιτική. Προσπαθήσαμε να υποκινήσουμε, ανά τον κόσμο, την ανακήρυξη και τη θεσμοθέτηση πολλών και προπάντων αυτόνομων “πόλεων-καταφυγίων”, όσο είναι δυνατόν ανεξάρτητων και μεταξύ τους και από τα κράτη, αλλά πάντως αμοιβαία συνασπισμένων σύμφωνα με κάποιες μορφές αλληλεγγύης που πρέπει να επινοηθούν. Η επινοήση αυτή είναι δικό μας μέλημα· έδω ή θεωρητική ή κριτική σκέψη είναι αδύνατον να διαχωριστεί από τις πρακτικές που αρχίζουμε και ήδη κατορθώνουμε να ενεργοποιούμε κατεπειγόντως. Είτε πρόκειται για τον ξένο εν γένει, τον μετανάστη, τον εξόριστο, τον φυγάδα, τον εκτοπισμένο, τον άπατρι, τον πρόσφυγα (τόσες κατηγορίες που πρέπει να τις διακρίνουμε με σύνεση), καλούμε τις νέες πόλεις-καταφύγια να κάμψουν την πολιτική των κρατών, να μετασχηματίσουν και να επανιδρύσουν τους όρους ένταξης της πόλης στο κράτος, επί παραδείγματι σε μιά Ευρώπη που τελεί υπό διαμόρφωση ή στο πλαίσιο των διεθνών νομικών δομών που κυριαρχούνται ακόμη από τον κανόνα της κρατικής κυριαρχίας, ο οποίος είναι ή υποτίθεται πως είναι απρόσβλητος, αλλά συνάμα όλο και περισσότερο προσωρινός και προβληματικός. Ο κανόνας αυτός δεν μπορεί πλέον, και δεν θα έπρεπε πλέον, να αποτελέσει τον έσχατο όριζοντα των πόλεων-καταφυγίων. Είναι δυνατόν κάτι τέτοιο;

Μέσω αυτής της στράτευσης, προσκαλώντας μητροπόλεις και ήσσονες πόλεις να ακολουθήσουν αυτή την οδό, επιλέγοντας γι’ αυτές το όνομα “πόλεις-καταφύγια”, προφανώς θέλαμε να κάνουμε κάτι περισσότερο, όπως ακριβώς συνέβη με το όνομα “κοινοβούλιο”. Θέτοντας και πάλι σε ενέργεια το παραδοσιακό νόημα μιάς έκφρασης⁷ και αφυπνίζοντας όπως της αξίζει μιά αλησμόνητη κληρονομιά θελήσαμε συγχρόνως να προτείνουμε, κάτω από την παλαιά λέξη, μια πρωτόγνωρη έννοια της φιλοξενίας, του χρέους φιλοξενίας και του δικαιώματος στη φιλοξενία. Τί θα μπορούσε να είναι λοιπόν μια τέτοια έννοια; Με ποιόν τρόπο θα μπορούσαμε να την υπαγάγουμε στις τρομακτικές επείγουσες ανάγκες που μας πολιορκούν ή μας καλούν; Πώς θα της δώσουμε τη δυνατότητα να απαντήσει σε καταστάσεις ή εξαναγκασμούς, σε τραγωδίες και προσταγές άνευ προηγουμένου;⁸

Μετά από τούτη την περιεκτική εισαγωγή στο θέμα μας, προχωρώ χωρίς καθυστέρηση στη διατύπωση των ερωτημάτων:

ΠΡΩΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: ‘Ο πειρασμός είναι μεγάλος, γι’ αυτό και αποτολμώ να το διατυπώσω ως έξης: Το κείμενο με τον τίτλο

Κοσμοπολίτες όλων των χωρών, ακόμη μία προσπάθεια! –ο οποίος παραφράζει ταυτόχρονα άφενός την πασίγνωστη φράση από το Κομμουνιστικό μανιφέστο: «Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!» («Proletarier aller Länder, vereinigt euch!»), άφετέρου τον τίτλο του πονημάτιου του Sade «Γάλλοι, ακόμη μία προσπάθεια αν θέλετε να είστε δημοκράτες» («Français, encore un effort si vous voulez être républicains»), το οποίο δημοσιεύτηκε ως οργανικό μυθοπλαστικό στοιχείο στον πέμπτο διάλογο του έργου *Η φιλοσοφία στο μπουντουάρ* (*La Philosophie dans le boudoir*, 1795)–, μήπως φιλοδοξεί να συγκροτήσει ένα «Κοσμοπολιτικό μανιφέστο», αφήνοντας να εννοηθεί ότι αντικαθιστά τρόπον τινά τα προτάγματα του Κομμουνιστικού Μανιφέστου; ‘Ακόμη και αν δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, προς τί ή συνύπαρξη του Μάρξ και του Σάντ;

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: “Αν για τον Ζάκ Ντερριντά ‘Ο νόμος της φιλοξενίας είναι ανυπόθετος, χωρίς όρους, υπερβολικός, απόλυτος, δηλαδή αδύνατος, και αν οί νόμοι της φιλοξενίας περιορίζουν αυτόν τον νόμο, του υποβάλλουν τους όρους τους εγγράφοντάς τον, του τον το Νόμο με κεφαλαίο, σε ένα δίκαιο, τότε, κατ’ αναλογία, τί συμβαίνει με το θεσμό των πόλεων-καταφυγίων; Πιστεύει ότι ο νέος θεσμός των πόλεων-καταφυγίων, αστικός θα έλεγα, μπορεί να γίνει ή άφετηρία για να περιοριστεί ο περιορισμός του ανυπόθετου, απόλυτου, νόμου της φιλοξενίας των μεταναστών (immigrés), εξορίστων (exilés), προσφύγων (déportés), των απάτριδων (apatrides), των εκτοπισμένων προσώπων (personnes déplacées), μέσω της υπέρβασης του ισχύοντος διεθνούς, διακρατικού δικαίου; Με άλλα λόγια, πιστεύει ότι η άτυπη αλλά θεσμική δημιουργία των πόλεων-καταφυγίων μπορεί να θεωρηθεί ως ή καταλληλότερη απάντηση στο πρόβλημα που δημιουργήθηκε με την «Κρίση του δικαιώματος του ασύλου» στην εποχή μας;

ΤΡΙΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: Στο δεύτερο κείμενο, *Το δικαίωμα στη φιλοσοφία από κοσμοπολιτική σκοπιά*, ο Ζάκ Ντερριντά θέτει, μεταξύ των άλλων, και το ακόλουθο ερώτημα: «Γιατί οί ευθύνες που πρέπει να αναλάβουμε δεν είναι πλέον απλώς εθνικές, σήμερα μάλιστα λιγότερο από άλλοτε, αύριο μάλιστα, στον 21ο αιώνα, λιγότερο από άλλοτε; Τί σημαίνει έδω “έθνικός”, “διεθνής”, “κοσμοπολιτικός”, “παγκόσμιος”;¹⁰» Μολονότι το ερώτημα αυτό άφοροῦσε τη φιλοσοφία, τη φιλοσοφική έρευνα και τη φιλοσοφική εκπαίδευση, τολμώ να ρωτήσω ποιά θα μπορούσε να είναι ή θέση ενός κοσμοπολιτικού ιδεώδους σήμερα, πόσο μάλλον που μετά την ύφεση του διεθνισμού λόγω της κατάρρευσης του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» και παρά την έναρξη της επιβολής της παγκοσμιοποίησης οί δξυμμένες αντίπαλες τάσεις εξακολουθούν ακόμη να είναι ο έθνικισμός και ο αντιεθνικισμός;

Έξειδικεύω το ερώτημά μου: Παρά τις επιφυλάξεις που διατυπώνει ο Ζάκ Ντερριντά απέναντι στην καντιανή έννοια του κοσμοπολιτισμού, ή μάλλον της «κοσμόπολης» («συνάμα πολὺ φυσιοκρατική και πολὺ εὐρω-τελεολογική¹¹», αλλά και συναρτώμενη με την ιδιότητα του πολίτη και το κράτος), πιστεύει ότι μπορεί να υπάρξει ένας κοσμοπολιτισμός που μπορεί να υπερβεί την «παλαιά, κουραστική, φθαρμένη, φθοροποιό αντίθεση ανάμεσα στον εὐρωκεντρισμό και τον αντιεὐρωκεντρισμό¹²», χωρίς ωστόσο να πέσει σε μιά άφηρημένη καθολικότητα (universalité abstraite);

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: “Αν «οί διεθνείς οργανισμοί» και οί

διεθνείς θεσμοί έρμηνεύονται άφενός από όρισμένους ως «άτέλευτη διάνοιξη», άφετέρου από άλλους ως «περιορισμός της ίδιας της παγκοσμιότητας» έφόσον θεωρούν ότι μιιά «όρισμένη έννοια της φιλοσοφίας άκόμη και του φιλοσοφικού κοσμοπολιτισμού, και δὴ του διεθνούς δικαίου, είναι κάτι έξαιρετικά εύρωπαϊκό»¹³, τότε ό θεσμός των πόλεων-καταφυγίων, που δίνει την εντύπωση ότι έχει άφετηρία και συνάμα ένισχύει κάποιον «ιδιαιτεροκεντρισμό» (particularisme), πώς μπορεί νά προσβλέπει σέ έναν «κοσμοπολιτισμό»; Καί αν αυτός ό κοσμοπολιτισμός δέν είναι καντιανός, τότε πώς θα μπορούσε ό θεσμός των πόλεων-καταφυγίων νά δώσει μιάν άπάντηση στην άπορία της άντιρατικής άμφιταλάντευσης ανάμεσα στην ιδιαιτεροκεντρικότητα και την παγκοσμιότητα;

ΠΕΜΠΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: Διαβάζω από τὸ δεύτερο κείμενο τὴν ακόλουθη φράση: «Τὰ διακυβεύματα στὸν κόσμο ποτὲ δὲν ἦσαν τόσο σοβαρὰ ὅσο σήμερα· μάλιστα πρόκειται γιὰ νέα διακυβεύματα πού ἐπικαλοῦνται ἕναν νέο φιλοσοφικό στοχασμό γι' αὐτὸ πού μπορεί νά σημαίνει ἡ δημοκρατία, ἐπιμένω, ἡ ἐλευσόμενη δημοκρατία [la démocratie à venir] ¹⁴». Γνωρίζοντας ὅτι ἔχετε ἤδη ἀρχίσει μιὰ συνομιλία μὲ τὸν Ἑρνέστο Λακλάου –ὁ ὁποῖος συμμετεῖχε στὸ Συνέδριο τοῦ Cerisy αὐτὸ τὸ καλοκαίρι¹⁵ (μάλιστα ὁ φίλος Γρηγόρης Ἀνανιάδης μὲ πληροφόρησε ὅτι πρόσφατα συμμετείχατε σὲ συνέδριο πού ὁργάνωσε ὁ ἴδιος ὁ Ἑρνέστο Λακλάου στὸ Λονδίνο)–, θέτω τὸ ἐξῆς διττὸ ἐρώτημα: α) Πόσο παραπλήσια εἶναι αὐτὴ ἡ «ἐλευσόμενη δημοκρατία», στὴν ὁποία προσβλέπετε, μὲ τὴ «ριζοσπαστικὴ δημοκρατία» τοῦ Λακλάου, καὶ β) ποιά θὰ μπορούσε νά εἶναι ἡ σχέση τῆς «ἐλευσόμενης δημοκρατίας» μὲ τὸν νέου τύπου κοσμοπολιτισμό;

ΕΚΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ: Πὼς κρίνει ὁ Ζάκ Ντερριντὰ τὸ νέο «νομοσχέδιο Σεβενμάν» σχετικὰ μὲ τὴ μετανάστευση καὶ τὴ χορηγία ασύλου, τὸ ὁποῖο ψηφίστηκε τὴν περασμένη Τετάρτη (17 Δεκεμβρίου) ἀπὸ τὸ γαλλικὸ κοινοβούλιο; Ὑπενθυμίζω τὴ θέση τοῦ Σαμί Ναῖρ (καθηγητὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ συμβούλου τοῦ Ζάν-Πιέρ Σεβενμάν, νῦν ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν), ὁ ὁποῖος ἐνῶ προηγουμένως εἶχε στηλιτεύσει ὀξύτατα τοὺς ὑπουργοὺς τῆς δεξιᾶς Πασκουά καὶ Ντεμπρέ (τὸν Ἰανουάριο 1997 ἐξέδωσε μάλιστα ἕνα βιβλίο ὑπὸ τὸν τίτλο Ἐναντίον τῶν νόμων τοῦ Πασκουά¹⁶) στὴν παρούσα φάση ἐπικροτεῖ τὸ νομοσχέδιο τῶν σοσιαλιστῶν, ὑποστηρίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο μιὰ ρεαλιστικὴ πολιτικὴ¹⁷. Μήπως θὰ μπορούσε νά ἰσχυριστεῖ κανεὶς ὅτι ἡ προεκλογικὴ ὑπόσχεση τῶν σοσιαλιστῶν (ὅτι ὡς κυβέρνηση θὰ καταργοῦσαν τοὺς νόμους γιὰ τὴ μετανάστευση τῆς δεξιᾶς) περιόριζε λιγότερο τὴν ἀντινομικὴ ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ ἀνυπόθετου, ἀπόλυτου νόμου τῆς φιλοξενίας καὶ τῶν νόμων τῆς φιλοξενίας, ὅτι δηλαδή ἡ ὑπόσχεση τῶν σοσιαλιστῶν ὡς ἀντιπολίτευσης, μολονότι ἦταν ἐξαρχῆς ψευδής, ἐπίορκη, ἦταν ὡστόσο περισσότερο «ἠθικὴ», μὲ τὴ έννοια πού δίνει ὁ Λεβινάς στὴν «ἠθικὴ» τῆς φιλοξενίας (ἠθικὴ ὡς φιλοξενία)¹⁸, ἀπ' ὅ,τι τὸ συγκεκριμένο (θεσμισμένο) δίκαιο ἢ ἡ συγκεκριμένη πολιτικὴ τῆς φιλοξενίας τῶν ἰδίων σοσιαλιστῶν; Πόσο μεγάλη εἶναι ὄντως ἡ ἀπόσταση, στὴ συγκεκριμένη περίπτωση, ανάμεσα στὴν ὑπόσχεση καὶ τὴν ἐπιορκία, ανάμεσα στὴν ὑπόσχεση καὶ στὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναγκαστικὴ ἀθέτησή της;

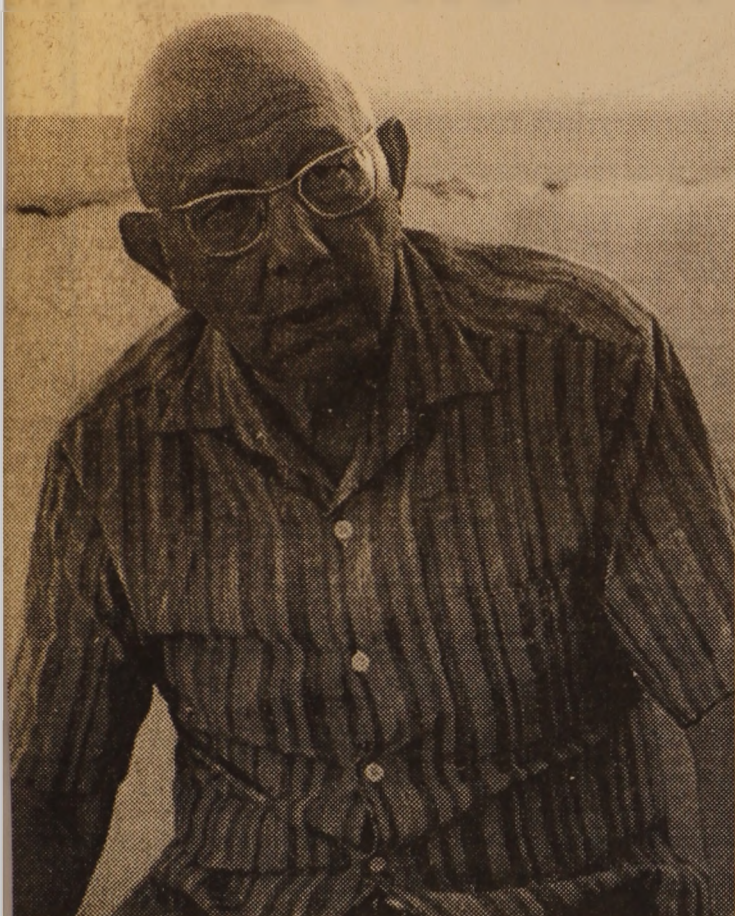
ρίου τοῦ Ζάκ Ντερριντὰ ὑπὸ τὸν τίτλο «Οἱ νόμοι τῆς φιλοξενίας».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. J. Derrida, *Le Monolinguisme de l'autre*, Galilée, Παρίσι, 1996, σελ. 13: «Εἶμαι μονόγλωσσος. Ἡ μονογλωσσία μου παραμένει, καὶ τὴν ἀποκαλῶ παραμονή μου, καὶ τὴ διαισθάνομαι ὡς τέτοια, διαμένω σ' αὐτὴν καὶ τὴν κατοικῶ».
2. J. Derrida, *Adieu à Emmanuel Lévinas*, Galilée, Παρίσι, 1997, σελ. 23.
3. Βλ. αὐτ., σσ. 85, 184, 193.
4. J. Derrida, *Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!*, Galilée, Παρίσι, 1997.
5. Ὁ θεσμός τῶν «Πόλεων-Καταφυγίων» ιδρύθηκε ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Κοινοβούλιο τῶν Συγγραφέων μὲ σκοπὸ τὴν παροχὴ ασύλου στοὺς διωκόμενους συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες.
6. J. Derrida, *Le Droit à la philosophie du point de vue cosmopolitique*, Éditions Unesco, Verdier, Παρίσι, 1997.
7. Ἐδῶ ὁ Ντερριντὰ ἐννοεῖ τὸν ἐβραϊκὸ θεσμὸ τῶν «πόλεων-φυγαδευτηρίων», ὅπως αὐτὸς καταγράφεται στὴν ἐβραϊκὴ Βίβλο, ἐπὶ παραδείγματι: «Καὶ ἐλάλησεν κύριος πρὸς Μωυσὴν λέγων. Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς. Ὑμεῖς διαβαίνετε τὸν Ἰορδάνην εἰς γῆν Χαναάν καὶ διαστελεῖτε ὑμῖν αὐτοῖς πόλεις· φυγαδευτήρια ἔσται ὑμῖν φυγεῖν ἐκεῖ τὸν φρονευντὴν, πᾶς ὁ πατάξας ψυχὴν ἀκουσίως. Καὶ ἔσονται αἱ πόλεις ὑμῖν φυγαδευτήρια ἀπὸ ἀγχιστεύοντος τὸ αἷμα, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ ὁ φρονεύων, ἕως ἂν στῇ ἐναντὶ τῆς συναγωγῆς εἰς κρίσιν», *Ἀριθμοί*, 35, 9-12. Γιὰ τὸ θεσμὸ τῶν πόλεων-καταφυγίων στὴν ἐβραϊκὴ βιβλικὴ παράδοση βλ. Emmanuel Lévinas, «Les villes-refuges», στὸ *L'Au-delà du verset*, Minuit, Παρίσι, 1982, σσ. 51-70.
8. *Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!*, ὁ.π., σσ. 11-15.
9. Βλ. *Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!*, ὁ.π., σελ. 43.
10. *Le Droit à la philosophie du point de vue cosmopolitique*, ὁ.π., σελ. 15.
11. Αὐτ., σελ. 46: «Νὰ γιατί [...] παρὰ μιὰ κάποια ἐπιφύλαξη πού θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ τὴ σημειώσω ἀπέναντι στὴν καντιανὴ έννοια τῆς κοσμοπόλης (συνάμα πολὺ φυσιοκρατικῆς καὶ πολὺ εὐρωτελεολογικῆς) [...]».
12. Αὐτ., σσ. 30-31: «Συνεπῶς αὐτὸς ὁ εὐρωκεντρικὸς λόγος μᾶς ὠθεῖ νὰ ἀναρωτηθοῦμε μήπως σήμερα ὁ στοχασμός μας γιὰ τὴν διεύρυνση ἄνευ ὁρίων καὶ τὴν ἐπανεπικύρωση ἐνὸς δικαιώματος στὴ φιλοσοφία πρέπει ταυτόχρονα νὰ συννιπολογίσει καὶ νὰ ἀπο-περιορίσει τὴν ἀπόδοση τῆς φιλοσοφίας στὴν ἀπαρχὴ τῆς ἢ στὴν ἑλληνοευρωπαϊκὴ τῆς μνήμη. Ὅχι νὰ περιοριστοῦμε στὴν ἐπανεπικύρωση μιᾶς συγκεκριμένης ἱστορίας, [...], ἀλλὰ νὰ δοκιμάσουμε νὰ μεταθέσουμε τὸ θεμελιῶδες σχῆμα αὐτῆς τῆς προβληματικῆς τοποθετώντας τοὺς ἑαυτοὺς μας πέρα ἀπὸ τὴν παλαιά, κουραστικὴ, φθαρμένη, φθοροποιὸ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν εὐρωκεντρισμὸ καὶ τὸν ἀντιευρωκεντρισμό».
13. Αὐτ., σσ. 14-15.
14. Αὐτ., σελ. 42. Γιὰ τὴν έννοια τῆς «ἐλευσόμενης δημοκρατίας» βλ. ἐπίσης J. Derrida, *Du Droit à la philosophie*, Galilée, Παρίσι, 1990, σελ. 53.
15. Ἀπὸ τῆς 11 ἕως τῆς 21 Ἰουλίου 1997 διεξήχθη στὸ Cerisy-la-Salle τῆς Νορμανδίας ἕνα συνέδριο μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Τὸ αὐτοβιογραφικὸ ζῶο. (Γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ζάκ Ντερριντὰ)». Σ' αὐτὸ συμμετεῖχε καὶ ὁ Ἑρνέστο Λακλάου μὲ μιάν εἰσήγηση πού εἶχε τὸν τίτλο «La Démarche derridienne et la question du politique» («Τὸ ντερριντιανὸ διάβημα καὶ τὸ ἐρώτημα τοῦ πολιτικοῦ»).
16. Sami Naïr, *Contre les lois Pasqua*, Arléa, Παρίσι, 1997.
17. Βλ. τὴ συνέντευξη τοῦ Σαμί Ναῖρ στὴν ἐφημερίδα *Libération* (25. 9. 1997) καὶ τὸ ἄρθρο του στὴν ἐφημερίδα *Le Monde* (3. 10. 1997).
18. Βλ. *Adieu à Emmanuel Lévinas*, ὁ.π., σελ. 45.

Εἰσήγηση πού ἔγινε στὴν Αἴθουσα Καράγιωργα, στὸ Πάντειο Πανεπιστήμιο, στίς 20 Δεκεμβρίου 1997, στὸ πλαίσιο τοῦ σεμινα-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίοδος Β' · Έτος 25ο · Τεύχος 650
Παρασκευή 2 Ιανουαρίου 1997 · Δρχ. 500

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.compulink.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΣΕΛ. 12 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΗ ΚΕΔΙΚΟΓΛΟΥ «L' état c'est moi», λέει ο Κ. Σημίτης». Αυτά -και άλλα- δηλώνει ο αποκεφαλισθείς Βασίλης Κεδίκογλου σε συνέντευξή του στον Απόστολο Διαμαντή

ΣΕΛ. 14 ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ Για τον στοχαστή, που έφυγε τα Χριστούγεννα, γράφουν οι Ηλίας Κανέλλης, Δημήτρης Καΐσης. Επίσης, σταχυολογημένα αποσπάσματα από παλιότερη συνέντευξή του στην Τέτα Παπαδοπούλου, για το Αντί

ΣΕΛ. 20 ΝΙΚΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ: «ΝΑ ΕΞΟΠΛΙΣΘΟΥΜΕ;» Ο γνωστός εμπειρογνώμονας για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τους εξοπλισμούς. Συνέντευξη στον Απόστολο Διαμαντή

ΣΕΛ. 22 ΤΟ ΑΡΡΩΣΤΟ ΔΑΣΟΣ Πάλι για τα Γραφεία Τύπου του εξωτερικού - του Ανδρέα Παπαδάτου

ΣΕΛ. 26 Η ΑΝΩΤΑΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ Α' μέρος: από την έδρα στο τμήμα - του Κώστα Β. Κριμπα

ΣΕΛ. 28 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Κύπρος: Τμήμα του «ελληνισμού» ή κοινό σπίτι των δύο κοινοτήτων; - του Θ. Τσίκα. Σερβία: Έβγαλε τον εκλεκτό του ο Μιλόσεβιτς - της Κατ. Καρύγιαννη. Καπιταδοκία: Ένα οδοιπορικό - του Δ. Φιλιππίδη. Σενεγάλη: Απειλές για τη σταθερότητα - του Αστέρη Χουλιάρη

ΣΕΛ. 44 ΤΖΟΡΤΖΙΟ ΣΤΡΕΛΕΡ «Πάνω απ' όλα το Πίκκολο» - της Δηώς Καγγελάρη

ΣΕΛ. 46 ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ Ερωτήματα για τον Ζακ Ντερριντά - του Βαγγέλη Μπιτσώρη

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Ένα μεμονωμένο γεγονός, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

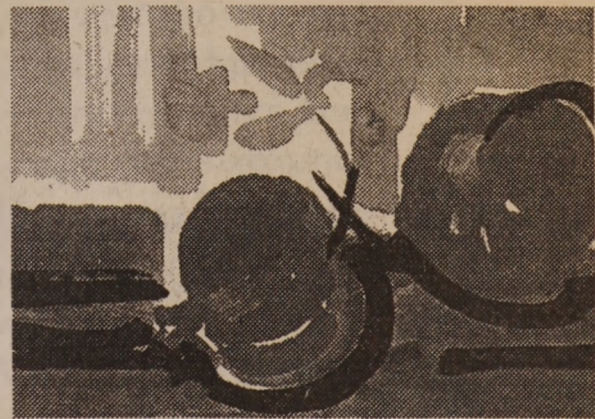
Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 41

Το Αντί και οι
συνεργάτες του σας
εύχονται καλή χρονιά